

Ірина Архіпова

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Горлівський інститут іноземних мов

Україна

АФОРИСТИЧНІ СЕНТЕНЦІЇ ЯК КОМПОЗИЦІЙНО-МОВЛЕННЄВА ФОРМА АВТОРСЬКИХ ВІДСТУПІВ

Однією з найважливіших проблем лінгвістики тексту залишається дослідження структури художнього тексту, принципів його організації відповідно до правил композиції, які припускають членування мовного твору на взаємозв'язані частини. У зв'язку з цим, вважається необхідним дослідження окремих композиційно-значущих елементів тексту і їх ролі у формуванні усього твору. У тексті виділяються відрізки, що розрізняються формою (опис, діалог, монолог, внутрішній монолог і т. ін.). Ці відрізки відрізняються один від одного не лише мовним оформленням, але і функційною спрямованістю, різною значущістю в творі і низкою інших показників. Вживання різнорідних елементів є принципом композиції і основним структурним законом художнього тексту. Цей закон забезпечує художньому тексту постійний опір передбачуваності – «постійну інформативність». Композиція визначається задумом і «служить тому, щоб утілити відношення автора до змісту». У втіленні художнього задуму, певних ідей кожному елементу композиційно-мовної структури відводиться відповідне місце.

Композиційно-мовленнєві форми художнього тексту довгий час виступають фокусом багатьох лінгвістичних досліджень, основні

положення теорії яких були сформульовані ще В. В. Виноградовим. Композиційно-мовленнєві форми трактуються як двосторонні мовленнєво-мислительні утворення, що об'єднують когнітивні і комунікативні процеси в діалектичну єдність (Н. В. Безсмертна), узагальнені типи змісту, яким властиві певні типи оформлення (В. А. Кухаренко), відзначається знаковий характер КМФ і їхня триєдина суть: змістовно-логічна, структурна і функціональна).

У визначенні поняття мовна форма, як, втім, і самого поняття текст, досі ще не досягнута повна ясність, про що свідчить широкий спектр думок різних авторів.

Основні думки можна звести до розгляду мовних форм як способів мислення і представлення дійсності як функціональних типів мовлення (В. А. Жеребков, Г. Г. Молчанова, В. З. Дем'янков). Констатувальні ознаки композиційно-мовленнєвих форм з різною мірою повноти описані в значній кількості робіт (М. В. Всеволодова, В. Л. Чекалина).

За робоче приймемо визначення композиційно-мовленнєвих форм як текстової єдності, що є формами комунікації, націлені на сприйняття читачем певної інформації і думки, яка спирається на такі основні форми, як судження, (оцінне) поняття, питання, висновок.

Екстраполюючи і узагальнюючи різні погляди учених у контексті у роботі, під КМФ авторських відступів ми розуміємо фрагменти тексту, до складу яких входять функційно спрямовані висловлювання, що характеризуються конвергентним і дивергентним способом їхньої організації в художніх текстах і синтактико-стилістичним способом реалізації авторських інтенцій.

Авторський відступ розглядаємо як автосемантичну композиційно-сміслову одиницю художнього тексту, що забезпечує сміслову зв'язність тексту, виконує емотивно-естетичну, фатичну та когнітивну функції і у такий спосіб виступає експліцитним засобом визначення образу автора і читача в тексті.

Шляхом функціонально-сміслового аналізу виявлено: відступи-описи, у яких одержувач фіксує ознаки об'єктів і суб'єктів дійсності у формі портрету або пейзажу; філософські роздуми (тлумачення, міркування, пояснення), у яких в загальній формі пояснюється точка зору, причини і наслідки подій і явищ; афористичні сентенції як своєрідний лінгвокультурний текст малої форми, що є завершеним, самодостатнім продуктом мислення.

Зупинимось детальніше на відступах-афористичних сентенціях.

Афористичні сентенції – своєрідний лінгвокультурний текст малої форми, що є завершеним, самодостатнім продуктом мислення.

Услід за Л. М. Бондаревою, ми визначаємо сентенції як короткі вислови, що відрізняються авторською суб'єктивністю, індивідуальністю. Через сентенції автор передає прихований зміст, який належить розшифрувати адресатом [1].

Так, наприклад, в уривку з роману С. Моема «Вістря бритви», авторський відступ співвідносимо з сентенцією, оскільки в ній виражена суб'єктивна авторська оцінка відносно сенсу життя:

«It is hard not to ask yourself what life is all about and whether there's any sense to it; whether it is all a tragic blunder of blind fate...» [2, с. 50].

Серія непрямих питань (what life is all; whether there's any sense to it or whether it is all a tragic blunder of blind fate) вказує на те, що адресант знаходиться в пошуку вирішення проблеми і рішення цього він поки що не знаходить. Автор-оповідач зайшов у безвихідь, про що свідчить циклічність цього висловлювання, яке починається з виразу *It is hard* і закінчується метафорою *blind fate*.

У наступному уривку з роману Д. Селінджера «Над прірвою в житті» ми виділили два авторські відступи, які не пов'язані один з одним, але є афористичними сентенціями:

«I gave her a good look. She didn't look like any dope to me. She looked like she might have a pretty damn good idea what a bastard she was the mother of. But you can't always tell – with somebody's mother, I mean. Mothers are all slightly insane. The thing is, though, I liked old Morrow's mother. She was all right. «Would you care for a cigarette?» I asked her.

She looked all around. «I don't believe this is a smoker, Rudolf», she said. Rudolf. That killed me.

Most people have hardly any smile at all, or a lousy one...» [3, с. 57].

Ці відступи є короткими висловами. Вони автосемантичні, оскільки їх можна виключити з контексту, не порушивши основної нитки оповідання. Авторські відступи мають узагальнювальний характер, де автор підводить під одну рису характер поведінки багатьох: Mothers are all slightly insane. Most people have hardly any smile at all, or a lousy one. У цьому випадку йдеться про перехід оповіді до факту

роздуму, філософствування, тобто від часткового до загального. Авторські відступи-афористичні сентенції легко влітаються в основну нитку оповіді, ідентифікують факти, про які розповідається, мають узагальнювальний характер, але в той же час легко вилучаються з контексту.

Як показав застосований нами інтерпретативно-текстовий аналіз, цей тип авторських відступів не лише йде за основним оповіданням, але і займає початкову позицію тексту, розділу або абзацу.

Як, наприклад, в авторському відступі з твору С. Фіцджеральда «Багатий хлопчик»:

«Begin with an individual, and before you know it you find that you have created a type; begin with a type, and you find that you have created – nothing. That is because we are all queer fish, queerer behind our faces and voices than we want any one to know or than we know ourselves. When I hear a man proclaiming himself an «average, honest, open fellow», I feel pretty sure that he has some definite and perhaps terrible abnormality which he has agreed to conceal—and his protestation of being average and honest and open is his way of reminding himself of his misprision...» [4, с. 97].

Цим відступом автор починає розповідь «The Rich Boy», тут відступ знаходиться в сильній позиції.

У наступному прикладі відступ-сентенція ініціює оповідь про героя-багача, його характер, спосіб життя:

«When I hear a man proclaiming himself an «average, honest, open fellow», I feel pretty sure that he has some definite and perhaps terrible abnormality which he has agreed to conceal—and his protestation of being average and honest and open is his way of reminding himself of his misprision.

There are no types, no plurals. There is a rich boy, and this is his and not his brother's story. All my life I have lived among his brothers but this one has been my friend...» [4, с. 97].

Авторський відступ *There are no types, no plurals* виражає узагальнювальну мораль і займає початкову позицію в абзаці.

Відступи-афористичні сентенції містять в собі індивідуальні авторські переконання найрізноманітніших питань, виражають загальні думки і оцінки автора. Такий приклад авторського відступу з тексту роману С. Моема «Вістря бритви»:

«You' ll be wise to get in at once, my dear fellow», said Elliott.

« I have already let my friends know we're here and I presume that in a day or two we shall be fixed up for the rest of the season».

I understood by this that Elliot meant that then they would have no time for the likes of me and I laughed. Elliot gave me a glance in which I discerned a certain hauteur».

«But of course you'll generally find us here about six o'clock and we shall always be glad to see you», he said graciously, but with the evident intention of putting me, as an author, in my humble place.

But the worm sometimes turns.

You must try to get in touch with the St. Olpherds...» [5, с. 50].

У наведеному фрагменті відступ є реакцією, зауваженням автора на фразу «I understood by this that Elliot meant that then they would have no time for the likes of me and I laughed». У відступі But the worm sometimes turns адресант наче виправдовує свою поведінку. Цей відступ має сентенційний характер.

У прикладі відступу з тексту роману С. Моема «Місяць і гріш» виражена ознака сентенції – узагальнення:

«It may be that in his rogues the writer gratifies instincts deep – rooted in him, which the manners and customs of a civilised world have forced back to the mysterious recesses of the subconscious. In giving to the character of his invention flesh and bones he is giving life to that part of himself which finds no other means of expression. His satisfaction is a sense of liberation.

The writer is more concerned to know than to judge.

There was in my soul a perfectly genuine horror of Strickland, and side by side with it a cold curiosity to discover his motives. I was puzzled by him, and I was eager to see how he regarded the tragedy he had caused in the lives of people who had used him with so much kindness. I applied the scalpel boldly...» [5, с. 148].

Відступ, починаючись з лексеми the writer, носить узагальнювальний характер. Таким чином, автор має на увазі не одного письменника, а усіх представників того мистецтва, що актуалізується вживанням означеного артикля the з іменником writer.

Наведемо ще приклади відступів-афористичних сентенцій:

«When so much has been written about Charles Strickland, it may seem unnecessary that I should write more. A painter's monument is his

work. It is true I knew him more intimately than most: I met him first before ever he became a painter...» [5, с. 26].

Виділений фрагмент є сентенцією-узагальненням. Відступ починається з лексеми a painter, тут автор має на увазі не якого-небудь конкретного письменника, а будь-кого, хто займається цим ремеслом. Цей відступ має узагальнено-філософський зміст. Відступи-сентенції виділяються своєю основною ознакою – семантичною незалежністю, самостійністю і, таким чином, зберігають цілісність поза контекстом:

«Actions do not lie; words always do.» [6, с. 104].

«Every man must have a trade.» [6, с. 104].

«Lies do not get one anywhere.» [6, с. 99].

Наведені приклади авторських відступів є афористичними сентенціями, будучи коротким повчальним висловлюванням містять ту або іншу мораль.

Отже, афористичні сентенції як своєрідний лінгвокультурний текст малої форми є завершеним, самодостатнім продуктом мислення.

Список використаної літератури

1. Бондарева Л. М. Прагматика авторського коментаря в текстах ретроспективної направленності. Когнітивно-прагматические аспекты лингвистических исследований: сб. науч. тр. Калининградского ун-та., Калининград : Изд-во Калининградский ун-т, 1999. С. 24 – 30.
2. Maugham W. S. The Razor's edge. М. : “Менеджер”, 2004. 320 p.
3. Salinger J. The Catcher in the Rye. Moscow : Progress Publishers, 1974. 204 p.
4. Fitzgerald S. Selected short stories. Moscow : Progress publishers, 1979. 358 p.
5. Maugham W. S. The Moon and Sixpence. Moscow : Progress Publishers, 1972. 250 p.
6. Kipling R. The Light That Failed. Moscow : Progress Publishers, 1975. 286 p.

Резюме:

Афористичні сентенції як композиційно-мовленнєва форма авторських відступів

Робота присвячена виявленню лінгвостилістичних характеристик авторських відступів в англійських художніх прозових текстах XIX-XX ст. Шляхом функціонально-нарративного аналізу виявлено композиційно-мовленнєві форми авторського відступу: описи, філософські роздуми, афористичні сентенції.

Ключові слова: авторський відступ, композиційно-мовленнєві форми, афористичні сентенції, художній текст.

Summary

Aphoristic maxims as a compositional-speech form of author's digressions

This article focuses on revealing structural and syntactic properties of author's digression in English literary prose of the XIX-XX centuries. Lingual and cognitive approach made it possible to distinguish speech forms of author's digression.

Key words: author's digression, compositional and speech forms, aphoristic maxims, literary text.

Резюме

Афористические сентенции как композиционно-речевая форма авторских отступлений

Работа посвящена определению лингвостиллистических особенностей авторских отступлений в англоязычных художественных прозаических текстах XIX-XX вв. Функционально-нарративный анализ коммуникативных особенностей авторских отступлений позволил выделить следующие их композиционно-речевые формы: отступления-описания, отступления-философские размышления, афористические сентенции.

Ключевые слова: авторское отступление, композиционно-речевые формы, афористические сентенции, художественный текст.

Анотація

Архіпова І. М. Автореференція авторського відступу в англо-мовних художніх прозових текстах XIX-XX ст.

Стаття присвячена виявленню комунікативно-прагматичних характеристик авторського відступу в англомовних художніх прозових текстах XIX-XX ст.

Ключові слова: авторський відступ, автореференція, художній текст.

Resume

Arkhipova I. M. Autoreference of Author's Digression in English Literary Prose of the XIX-XX centuries.

The article focuses on revealing lingual and pragmatic properties of author's digression in English literary prose of the XIX-XX centuries.

Key words: author's digression, autoreference, literary text.